

LATVIJAS REPUBLIKA

SATVERSMES
AIZSARDZĪBAS
BIROJS

2023. GADA DARBĪBAS PĀRSKATS

PRIEKŠVārds

Apkopojot pagājušajā gadā notikušo un darīto, gribētos secināt, ka situācija drošības jomā ir uzlabojusies un draudu līmenis normalizējies. Diemžēl tā nav noticis un drīzāk varētu teikt pretējo. Drošība pasaulē un mūsu reģionā turpina balansēt uz trauslas stīgas un arī nākotnes perspektīvas nav optimismu raisošas.

Lai arī 2023. gadā Krievijai neizdevās uzvarēt Ukrainu un to atgriezt savā ietekmes zonā, Krievija turpina un turpinās savus impēriskos centienus pilnībā pakļaut Ukrainu.

Aizvien pastiprinās Krievijas un Baltkrievijas līdzatkarība gan ekonomiskajā, gan militārajā, gan politiskajā jomā. Aizvadītajā gadā turpinājās Baltkrievijas īstenotā hibrīdoperācija pret Latviju, Lietuvu un Poliju, instrumentalizējot migrantus no trešajām valstīm un veicinot nelegālu robežšķērsošanu. Pēc tam autoritāro režīmu ietekmēti mediji Latvijas pretdarbību šim hibrīdajam apdraudējumam atainoja kā necilvēcīgu un vardarbīgu vēršanos pret migrantiem. Šobrīd nekas neliecina par izmaiņām. Līdzīgi kā iepriekšējā gadā, Baltkrievija Lukašenko vadībā turpina sniegt plašu atbalstu Krievijas bruņotajiem spēkiem un ir uzskatāma par līdzatbildīgu Krievijas pastrādāto kara noziegumu īstenošanā. Abas šīs valstis caur dažādām hibrīdās karadarbības izpausmēm vidējā termiņā turpinās radīt apdraudējumu Eiropas demokrātisko valstu kopienai.

Skaidrāk mūsu reģionā iezīmējas arī Ķīnas intereses – politiskā un ekonomiskā klātbūtne. Jāņem vērā, ka sadarbība ar Ķīnu var ietvert riskus ar tendenci apdraudēt ne tikai iesaistīto pušu, bet arī valsts drošību.

Krievija savā draudu uztverē joprojām uzskata, ka karš ir daļa no globāla līmeņa konfrontācijas ar Rietumiem, kuri mēģina iznīcināt Krieviju. Ar pašreizējām spējām Krievija nevar gūt pārsvaru visā frontes līnijā un diktēt spēles noteikumus. Līdz ar to karadarbība ir iegājusi jaunā – maratona posmā. Tālāko karadarbības attīstības gaitu primāri noteiks tas, kura no pusēm ilgtermiņā spēs saglabāt un uzturēt savas kaujas spējas augstākā līmenī nekā otra. Rietumu militārais un politiskais atbalsts Ukrainai kļūst arvien kritiskāk nepieciešams, un gada laikā jau var kļūt pat eksistenciāli svarīgs.

Rietumiem ievērojami nepalielinot atbalstu Ukrainai, V. Putina režīms gūs pārliecību par savām spējām ietekmēt Rietumus, kā arī pārskatāmā nākotnē palielināsies Krievijas impēriskā apetīte. Savukārt Krievijas armija būs ieguvusi milzīgu kaujas pieredzi, tostarp cīnoties pret Rietumu militāro tehniku un bruņojumu. Tas viss kopā ar plānoto armijas

paplašināšanos arvien vairāk palielinās Krievijas militārās agresijas riskus arī pret NATO.

NATO nodrošina aizsardzību visām organizācijas dalībvalstīm, tostarp Latvijai, katrai valstij sniedzot ieguldījumu organizācijas stiprināšanā. Satversmes aizsardzības birojs (SAB), sadarbībā ar partnerdienestiem, aktīvi strādā pie apsteidzošas informācijas iegūšanas NATO dalībvalstu drošības uzturēšanai un aizsardzībai.

Latvijas vēsture liecina, ka mūsu brīvība un drošība nav pašsaprotami lielumi, ko mēs mantojam vai kāds mums tos dāvina. To apzinoties, par savu brīvību un drošību mēs domājam un strādājam ik brīdi.

EGILS ZVIEDRIS

EGILS ZVIEDRIS

SAB direktors

SATURA RĀDĪTĀJS

KOPSAVILKUMS.....	4
KRIEVIJAS IEBRUKUMS UKRAINĀ.....	7
KRIEVIJAS ĀRPOLITIKA.....	10
BALTKRIEVIJAS POLITIKA.....	14
KRIEVIJAS POLITISKĀS SISTĒMAS STABILITĀTE.....	18
KRIEVIJAS IETEKMES PASĀKUMI.....	21
ĶĪNAS RADĪTIE RISKI LATVIJAS VALSTS DROŠĪBAI.....	25
KIBERDROŠĪBA.....	28
VALSTS NOSLĒPUMA, NATO, ES UN ĀRVALSTU KLASIFICĒTĀS INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA.....	30
MOBILO TELEFONU KONTROLES IEKĀRTAS DARBĪBA.....	35
KONTAKTINFORMĀCIJA.....	36

KOPSAVILKUMS

2023. gadā Krievija turpināja savus impēriskos centienus pilnībā pakļaut Ukrainu, un nekas neliecina, ka Krievija gatavojas no tiem atkāpties. Krievija Ukrainu neuzskata par īstu valsti, bet gan kā savas impērijas turpinājumu, kas Rietumu ietekmē no Krievijas novērsusies. Tāpat Krievija savā saasinātajā draudu uztverē joprojām uzskata, ka karš ir daļa no globāla līmeņa konfrontācijas ar Rietumiem, kuri mēģina iznīcināt Krieviju. Šāda Krievijas domāšana nozīmē, ka Rietumiem ilgtermiņā jārēķinās ar ilgstošu Krievijas militāru agresiju Ukrainā.

Krievija iespēju robežās centīsies izmantot jebkādu izdevību uzlabot savas pozīcijas. Tajā pašā laikā ar pašreizējām spējām Krievija nevar gūt pārsvaru visā frontes līnijā un diktēt spēles noteikumus. Līdz ar to karadarbība ir iegājusi jaunā – maratona posmā. Tālāko karadarbības attīstības gaitu primāri noteiks tas, kura no pusēm ilgtermiņā spēs saglabāt un uzturēt savas kaujas spējas augstākā līmenī nekā otra.

Lai sasniegtu mērķi, Krievija pastāvīgi izplata propagandas vēstījumus par Ukrainu kā neuzticamu partneri, kas neefektīvi un pat ļaunprātīgi izmanto Rietumvalstu sniegto militāro un finansiālo palīdzību. Tāpat Krievija cenšas ietekmēt Rietumu politisko vadību un sabiedrību, norādot, ka Rietumvalstis izjūt milzīgu finansiālo slogu Ukrainas atbalsta dēļ.

Rietumu militārais un politiskais atbalsts Ukrainai kļūst arvien kritiskāk nepieciešams, un gada laikā jau var kļūt pat eksistenciāli nozīmīgs. Lai gan šobrīd Ukraina spēj uzturēt aizsardzības pozīcijas, nepalielinoties vai sliktākajā gadījumā turpinot samazināties militārajam atbalstam, tās kaujas spējas ievērojami samazināsies jau gada laikā.

2023. gadā Krievijas ārpolitikā nostiprinājās 2022. gadā aizsāktās aktivitātes, kas vērstas uz starptautiskā atbalsta mazināšanu Ukrainai, Krievijas un tās politiskās vadības starptautiskās izolācijas mazināšanu un atbalsta gūšanu vai nezaudēšanu Krievijas iebrukumam Ukrainā.

2023. gada martā tika publiskota jaunā Krievijas ārpolitikas koncepcija, ar kuras palīdzību valsts ārpolitikas veidotāji skaidroja starptautisko situāciju un Krievijas ārpolitikas pamatvirzienus. Koncepcija tiecas pielāgot Krievijas ārpolitiku pašreizējiem ģeopolitiskajiem apstākļiem. No agrākajiem šāda veida dokumentiem 2023. gada koncepcija atšķiras

ar negatīvu Krievijas un Rietumvalstu attiecību raksturojumu, apzīmējot attiecības kā konfrontējošas.

2023. gadā turpinājās Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisītās izmaiņas Eiropas drošības sistēmā Zviedrijai un Somijai tuvinoties NATO (Somija kuva par NATO dalībvalsti 2023. gada 4. aprīlī). Krievijai, kas vēsturiski negatīvi uztvērusi NATO paplašināšanu, divu līdz šim militāri neitrālo Baltijas jūras reģiona valstu pievienošanās NATO uzskatāma par ģeopolitisku zaudējumu.

2023. gads Baltkrievijā iezīmē arvien pieaugošāku Krievijas ietekmes nostiprināšanos visās valsts darbības jomās, kas saistīts ar Krievijas izvērsto pilna apmēra iebrukumu Ukrainā un ar to saistīto starptautisko spiedienu. ES un ASV noteikto sankciju rezultātā skaidrāk iezīmējās abu valstu līdzatkarība gan ekonomiskajā, gan militārajā, gan politiskajā jomā.

Pēdējā gada laikā nav novērojamas būtiskas izmaiņas Baltkrievijas sabiedrības noskaņojumā par notiekošo valstī. Sabiedrībā kopumā ir novērojama augsta neapmierinātība ar politisko situāciju, tomēr plaši īstenotās represijas pret politisko opozīciju, medijiem, nevalstiskajām organizācijām un pilsonisko sabiedrību ir ievērojami mazinājušas jebkādu plašāku protestu iespējamību.

Ķīnas Tautas Republika (turpmāk – Ķīna) arvien intensīvāk mēģina pozicionēt sevi ne tikai kā ekonomisku lielvaru, bet arī kā alternatīvu Rietumu pārvaldes modelim. Lai to sasniegtu, Ķīna cenšas uzlabot savu tēlu citās pasaules valstīs un panākt ekonomisku un politisku ietekmi vai pat pārsvaru pār tām. Latvija, īpaši kā Eiropas Savienības (ES) un NATO dalībvalsts, ir viens no Ķīnas ietekmes mērķiem. Mūsu reģionā vēsturisku un ideoloģisku apsvērumu dēļ Ķīnai ir salīdzinoši grūtāk panākt politisku ietekmi, tāpēc liels uzsvars tiek likts tieši uz ekonomisko sadarbību kā ietekmes rīku. Potenciālajiem un esošajiem Ķīnas partneriem Latvijā jāņem vērā, ka sadarbībai ar Ķīnu ir vērā ņemami riski. Lai arī ekonomiski sadarbība ar Ķīnu ir izdevīga, tomēr tās ietvaros var slēpties citi mērķi, apdraudot ne tikai iesaistīto pušu, bet arī valsts drošību.

Krievijā valdošais režīms 2023. gadā saglabāja stabilitāti un demonstrēja savu noturību pat negaidītu satricinājumu priekšā. Krievijā turpinās darbs pie potenciālo apdraudējumu novēršanas – pieaugošās represijas vēl vairāk neitralizē sabiedrību un opozīciju, tiek palielināta valsts kontrole pār privātajām militārajām kompānijām, stabilizēta ekonomika. Tomēr arvien ir jūtamas Krievijas ieilgušā kara Ukrainā, kā arī Ukrainas un Rietumvalstu pretestības radītās sekas. Daļa no ieviestajiem risinājumiem, it īpaši ekonomikā, nav ilgtspējīgi. Sabiedrībā palielinās spriedze. Lai arī nenotiek aktīva gatavošanās varas maiņai,

SAB informācija liecina, ka Krievijas elitē ir intensificējušās diskusijas par dzīvi pēc Putina.

Neskatoties uz pašreizējo Krievijas politiskās sistēmas stabilitāti, ir gandrīz droši, ka Krievijā valdošajam režīmam būs jāsaskaras ar jauniem izaicinājumiem – ekonomiskajām problēmām, jauniem negaidītiem incidentiem, sabiedrības spriedzes un neapmierinātības manifestēšanos.

Karš Krievijai ne tikai prasa milzīgus resursus, bet arī lielākajā daļā pasaules ir pilnībā sagrāvis jebkādas ilūzijas par Krievijas patiesajiem nodomiem, izgaismojot Putina režīma skatījumu uz Krievijas iedomāto lomu pasaulē un kaimiņvalstu lomu tajā. Tomēr, nespējot sasniegt savus mērķus Ukrainā tādā veidā un laikā, kā sākotnēji plānots, Kremlis ir sapratis, ka jāgatavojas ilgtermiņa cīņai frontē un tālu aiz tās. Kamēr starptautiskās sabiedrības uzmanība arī pērn galvenokārt bija pievērsta Krievijas izvērstajai karadarbībai Ukrainā, izmaiņām frontes līnijā un Ukrainas stiprināšanai, Krievija ir neatlaidīgi turpinājusi veikt pret Rietumvalstīm, tostarp Latviju, mērķētus ietekmes pasākumus, kas pakāpeniski kļuvuši aizvien biežāki un agresīvāki.

Kara ietekmē Rietumvalstu sabiedrības ir kļuvušas vērtīgākas un zinošākas. Cenšoties ierobežot Krievijas agresīvās darbības, Rietumvalstis pieņēmušas virkni lēmumu, piemēram, par sankcijām, propagandas mediju ierobežošanu, Krievijas izlūkošanas virsnieku izgaismošanu un izraidīšanu, enerģētiskās neatkarības stiprināšanu u.c. Tomēr Krievija nav nonākusi pilnīgā izolācijā un spēj īstenot savas intereses. Krievijas spējas kaitēt un destabilizēt ir mazinājušās, taču nav izzudušas. Sagaidāms, ka Krievija turpinās īstenot ietekmes pasākumus arī turpmāk. Krievija nav kļuvusi vienaldzīga pret Rietumiem, bet tā arī vairs nevēlas (un nevar) izlikties par draudzīgu valsti un ir arvien vairāk gatava tiešā veidā demonstrēt savu naidīgo attieksmi.

Rietumu atbalsta mazināšana Ukrainai var rezultēties ne tikai ar būtisku Krievijas militāro pārsvaru pār Ukrainu un, attiecīgi, jaunu teritoriju okupēšanu, bet arī sagraut jau tā būtiski ievainoto Eiropas drošības arhitektūru. Rietumiem ievērojami nepalielinot atbalstu Ukrainai, V. Putina režīms gūs pārliecību par savām spējām ietekmēt Rietumus, kā arī var palielināties Krievijas impēriskā apetīte. Savukārt Krievijas armija būs ieguvusi milzīgu kaujas pieredzi, tostarp cīnoties pret Rietumu militāro tehniku un bruņojumu. Tas kopā ar plānoto Krievijas armijas paplašināšanos arvien vairāk palielinās Krievijas militārās agresijas riskus arī pret NATO.

KRIEVIJAS IEBRUKUMS UKRAINĀ

ATSKATS UZ 2023. GADU

2023. gadā Krievija turpināja savus impēriskos centienus pilnībā pakļaut Ukrainu, un nekas neliecina, ka Krievija gatavojas no tiem atkāpties. Krievija Ukrainu neuzskata par īstu valsti, bet gan kā savas impērijas turpinājumu, kas Rietumu ietekmē no Krievijas novērsusies. Tāpat ***Krievija savā saasinātajā draudu uztverē joprojām uzskata, ka karš ir daļa no globāla līmeņa konfrontācijas ar Rietumiem, kuri mēģina iznīcināt Krieviju. Šāda Krievijas domāšana nozīmē, ka Rietumiem ilgtermiņā jārēķinās ar ilgstošu Krievijas militāru agresiju Ukrainā.***

2023. gads Krievijas iebrukumā Ukrainā iezīmējās ar frontes līnijas nostabilizēšanos – pagājušajā gadā kaujas laukā nenotika stratēģiskas nozīmes teritorijas kontroles izmaiņas. Vienlaikus tas, ka 2023. gadā situācija ir nostabilizējusies, nenozīmē, ka tuvākā gada laikā nevar notikt būtiskas izmaiņas frontes līnijā. Krievija iespēju robežās centīsies izmantot jebkādu izdevību uzlabot savas pozīcijas. Tajā pašā laikā ar pašreizējām spējām Krievija nevar gūt pārsvaru visā frontes līnijā un diktēt spēles noteikumus. Līdz ar to karadarbība ir iegājusi jaunā – maratona posmā. Tālāko karadarbības attīstības gaitu primāri noteiks tas, kura no pusēm

ilgtermiņā spēš saglabāt un uzturēt savas kaujas spējas augstākā līmenī nekā otra.

Neskatoties uz frontes līnijas nostabilizēšanos, 2023. gadā turpinājās aktīva karadarbība, gan Ukrainai, gan Krievijai periodiski atbrīvojot un okupējot jaunas teritorijas, gan vēlāk zaudējot kontroli pār tām. Piemēram, Krievijas spēki spēja okupēt marginālas nozīmes teritorijas Doneckas apgabalā, bet zaudēja pozīcijas Zaporīžjas apgabalā. Tomēr līdzvērtīgais spēku sadalījums frontes līnijā – primāri militārpersonu skaits – radīja situāciju, kurā abas puses efektīvāk aizsargājas, nekā uzbrūk.

Lai gan Krievija pagājušā gada ziemā pompozi izziņoja savu ziemas ofensīvu, tā bija vairāk nekā neveiksmīga. Krievijas spēki nespēja pārvērsties tuvāk vienam no kara taktiskajiem mērķiem – Donbasa okupēšanai. Ilgstoši ofensīva noritēja nemanāmi, jo par Krievijas uzbrukumiem nekas neliecināja. Krievijas uzbrukums kulmināciju sasniedza vien maija otrajā pusē, mokoši un ar milzīgiem zaudējumiem okupējot stratēģiski un pat taktiski nenozīmīgo Bahmutas pilsētu Doneckas apgabalā.

Krievija savās informatīvajās aktivitātēs jau ierasti ievērojami pārspīlēja savus panākumus un Ukrainas zaudējumus, kā arī starptautiski turpināja nomelnot Ukrainu. Piemēram, valsts iekšējai auditorijai Krievijas propagandā Bahmutas ieņemšana tika salīdzināta pat ar Berlīnes ieņemšanu 1945. gadā. Pēc neveiksmīgās ofensīvas Krievijai izmisīgi bija vajadzīga jebkāda uzvara, un Bahmuta kalpoja tieši šim nolūkam. Tomēr informatīvo ietekmes operāciju un kampaņu virsmērķis bija un turpinās būt Rietumu militārā atbalsta mazināšana Ukrainai. Ņemot vērā to, ka Rietumos ir vērojams zināms pagurums no kara, Krievijas režīma uztverē šie centieni ir veiksmīgi. Lai sasniegtu mērķi, Krievija pastāvīgi izplata propagandas vēstījumus par Ukrainu kā neuzticamu partneri, kas neefektīvi pat ļaunprātīgi izmanto Rietumvalstu sniegto militāro un finansiālo palīdzību. Tāpat Krievija cenšas ietekmēt Rietumu politisko vadību un sabiedrību, norādot, ka Rietumvalstis izjūt milzīgu finansiālo slogu Ukrainas atbalsta dēļ.

Neskatoties uz to, ka Krievijas spēki visa gada laikā frontes līnijā nespēja sasniegt neko ievērības cienīgu, Krievijas militārās spējas nevar novērtēt par zemu. Spilgts piemērs Krievijas spēku spējai pielāgoties apstākļiem bija Ukrainas pretuzbrukums. Tā gaidās Krievijas armija laicīgi sāka veidot aizsardzības līnijas Ukrainas dienvidos un pārdislocēt militārpersonas šajā virzienā, vienlaikus saglabājot uzbrukuma spējas arī austrumos. Tāpat, lai gan ilgstoši

pastāvēja uzskats, ka Krievijai trūkst un tā nespēj atjaunot raķešu un dronu krājumus, tā tos apzināti krāja jaunai raķešu kampaņai – 2023. gada nogalē Krievijas spēki veica lielāko raķešu un dronu uzbrukumu Ukrainai kopš kara sākuma.

TĀLĀKĀ KARADARBĪBAS GAITA

Krievija arī 2024. gadā saglabā savu maksimālo mērķi – pilnībā pakļaut Ukrainu, nodrošinot, ka tā atgriežas Krievijas pašpasludinātajā ietekmes zonā. 2023. gada nogalē to tieši atgādināja virkne Krievijas amatpersonu, tostarp Vladimirs Putins. Krievijas vadonis norādīja, ka mērķis nav mainījies un ka Krievija turpinās cīnīties, līdz tas tiks sasniegts. Krievijas režīms uzskata, ka tam ir pietiekama militārā kapacitāte, lai uzturētu karu ilgtermiņā. Līdz ar to ***Krievijas pašreizējā stratēģija ir karot tik ilgi, līdz Ukraina vairs to nespēs izturēt.***

Viens no galvenajiem faktoriem, kas noteiks Krievijas tālākos militāros plānus, tostarp uzbrukumus, būs Krievijas valdošā režīma uztvere par notiekošo un tendencēm, nevis objektīvs to skaidrojums. V. Putina režīms šobrīd uzskata, ka Rietumi ir noguruši no kara, līdz ar to nav gatavi ilgstoši atbalstīt Ukrainu, savukārt Krievijas spēki pārliecinoši uzvar karā. Ņemot vērā iepriekš minēto, šobrīd Krievijas elitē ir nostiprinājies uzskats, ka ir īstais laiks no spēka pozīcijām signalizēt viltus vēlmi uzsākt miera sarunas ar Ukrainu par kara izbeigšanu. Tomēr realitātē Krievija vēlas iegūt tikai un vienīgi laiku militāro spēku atjaunošanai, nevis “iesaldēt” situāciju Ukrainā. Pat hipotētiskā gadījumā, ja tiktu noslēgts pamiers, Krievija pēc spēku atgūšanas atsāktu vēl spēcīgāku uzbrukumu Ukrainai. Uzskatāms Krievijas viltus pamiera piemērs ir Minskas vienošanās 2014. un 2015. gadā – Krievija panāca daļēju konflikta iesaldēšanu līdz brīdim, kad tai bija pietiekami lielas militārās spējas uzsākt pilna mēroga karadarbību visā Ukrainā.

Krievija ir spējīga ilgstoši uzturēt karadarbību un ir apņēmusies to arī īstenot. 2024. gada valsts budžeta militāro tēriņu daļa ir lielākā valsts vēsturē – Krievija tam plāno atvēlēt aptuveni trešdaļu no budžeta. Ir mobilizēts Krievijas militāri industriālais komplekss – tas jau šobrīd atsevišķās nozarēs spēj saražot vairāk nekā visas ES dalībvalstis gada laikā kopā. Vēl jo vairāk – tuvāko gadu laikā Krievija plāno plaši attīstīt armiju, tostarp palielinot savu klātbūtni Eiropas, it īpaši Ziemeļeiropas un Baltijas valstu, virzienā.

Rietumu militārais un politiskais atbalsts Ukrainai kļūst arvien kritiskāk nepieciešams, un gada laikā jau var kļūt pat eksistenciāli nozīmīgs. Lai gan šobrīd Ukraina spēj noturēt aizsardzības pozīcijas, nepalielinoties vai – sliktākajā gadījumā – turpinot samazināties militārajam atbalstam, tās kaujas spējas ievērojami samazināsies jau gada laikā.

Rietumu atbalsta mazināšana Ukrainai var rezultēties ne tikai ar būtisku Krievijas militāro pārsvaru pār Ukrainu un attiecīgi jaunu teritoriju okupēšanu, bet arī sagraut jau tā būtiski ievainoto Eiropas drošības arhitektūru. ***Rietumiem ievērojami nepalielinot atbalstu Ukrainai, V. Putina režīms gūs pārliecību par savām spējām ietekmēt Rietumus, kā arī var palielināties Krievijas impēriskā apetīte. Savukārt Krievijas armija būs ieguvusi milzīgu kaujas pieredzi, tostarp cīnoties pret Rietumu militāro tehniku un bruņojumu. Tas, kopā ar plānoto Krievijas armijas paplašināšanos, arvien vairāk palielinās Krievijas militārās agresijas riskus arī pret NATO.***

KRIEVIJAS ĀRPOLITIKA

Tāpat kā 2022. gadā, arī 2023. gadā Krievijas ārpolitikas primāros uzdevumus noteica tās iebrukums Ukrainā, tā radītās izmaiņas Krievijas starptautiskajā vērtējumā un Krievijas kā drauda uztveres izmaiņas kaimiņu reģionos. 2023. gadā Krievijas ārpolitikā nostiprinājās 2022. gadā aizsāktie uzdevumi, kas vērsti uz starptautiskā atbalsta mazināšanu Ukrainai, Krievijas un tās politiskās vadības starptautiskās izolācijas mazināšanu un atbalsta gūšanu vai nezaudēšanu Krievijas iebrukumam Ukrainā.

2023. gada martā tika publicēta jaunā Krievijas ārpolitikas koncepcija, ar kuras palīdzību valsts ārpolitikas veidotāji skaidroja starptautisko situāciju un Krievijas ārpolitikas pamatvirzienus. Koncepcija tiecas pielāgot Krievijas ārpolitiku pašreizējiem ģeopolitiskajiem apstākļiem. No agrākajiem šāda veida dokumentiem 2023. gada koncepcija atšķiras ar negatīvu Krievijas un Rietumvalstu attiecību raksturojumu, apzīmējot attiecības kā konfrontējošas. Kā sadarbības virzieni ar lielāko potenciālu, tiek minētas partnerības ar ne-rietumu valstīm Āzijā, Āfrikā un Dienvidamerikā.

Pārorientācija no attiecībām ar rietumvalstīm uz ne-rietumu valstīm tiek regulāri uzsvērta arī Krievijas augstāko amatpersonu retorikā, to aktualizējot arī ar Krievijas daļēju izstāšanos no attiecību institucionālā ietvara, kas reglamentēja attiecības ar rietumvalstīm, piemēram, Eiropas Padomes starptautiskiem līgumiem, līgumiem bruņojuma kontroles jomā un atceļot Krievijas iekšējo dekrētu par pragmatisku attiecību veidošanu ar Rietumvalstīm.

Neskatoties uz šķietamo uzsvaru maiņu Krievijas ārpolitikā, attiecības ar Rietumvalstīm arī 2023. gadā saglabājās kā svarīgs Krievijas ārpolitikas virziens. Turpinoties pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā ieviestajām sankcijām un to radītajiem izaicinājumiem Krievijas militārajai industrijai un citiem valsts ekonomikas un finanšu sektoriem, Krievijai saglabājas nepieciešamība panākt šo sankciju mīkstināšanu vai atcelšanu. Šī mērķa sasniegšanai Krievija tiecās aktīvi izmantot graudu eksporta jautājumu, kas ir īpaši aktuāls attīstības reģionos un ar potenciālu radīt papildu spiedienu uz rietumvalstīm.

2023. gadā turpinājās Krievijas iebrukuma Ukrainā izraisītās izmaiņas Eiropas drošības sistēmā, Zviedrijai un Somijai tuvinoties NATO (Somija kļuva par NATO dalībvalsti 2023. gada 4. aprīlī). ***Krievijai, kas vēsturiski negatīvi uztvērusi NATO paplašināšanu, divu līdz šim militāri neitrālo Baltijas jūras reģiona valstu pievienošanās NATO uzskatāma par ģeopolitisku zaudējumu.***

Somijas un Zviedrijas pievienošanās NATO izpelnījās nosodījumu un pat draudus no Krievijas augstāko amatpersonu puses, tos papildinot ar Krievijas plāniem palielināt tās bruņoto spēku skaitlisko sastāvu un klātbūtni valsts ziemeļrietumu daļā.

Viena no pieejām, ko Krievija izmantoja mēģinājumos mainīt Rietumvalstu pozīcijas, bija lēmumi un retorika par kodolieroču izmantošanu, testiem un bruņojuma kontroles jautājumiem, piemēram, dalības apturēšanu ar ASV noslēgtajā Stratēģiskā bruņojuma samazināšanas līgumā (New START), izstāšanās no Līguma par vispārējo kodolizmēģinājumu aizliegumu, kā arī izstāšanos no Līguma par konvencionālajiem bruņotajiem spēkiem Eiropā, vai noslēdzot līgumu par taktisko kodolieroču izvietojumu Baltkrievijas teritorijā. Šāda veida darbības un paziņojumi ir veids kā Krievija aktualizē tās kodolpotenciālu un tiecas noņemt formālos ierobežojumus kodolieroču izmantošanai, ar to mēģinot panākt lielāku rietumvalstu uzmanību un radīt šķietamu nepieciešamību sarunām starp rietumvalstīm un Krieviju.

2023. gadā bija novērojami vairāki procesi, kas liecina par Krievijas lomas mazināšanos vairākos Krievijai tuvos reģionos. Turpinājās Moldovas tuvināšanās Eiropas Savienībai, ko pastiprināja gada nogalē Eiropas Savienības līderu pieņemtais lēmums uzsākt iestāšanās sarunas ar Moldovu un Ukrainu. Krievijas militāro resursu un stratēģiskās uzmanības novirzīšanu iebrukumam Ukrainā izmantoja Azerbaidžāna, īstenojot iebrukumu Kalnu Karabahā un pārņemot reģionu savā kontrolē. Azerbaidžānas darbības, neskatoties uz Krievijas miera uzturētāju klātbūtni reģionā, ilustrēja Krievijas nespēju garantēt reģiona valstu un savu sabiedroto drošību. No tuvējām kaimiņvalstīm 2023. gadā Krievija visvairāk savu lomu ir palielinājusi Baltkrievijā, šādi turpinot procesu, kas aizsākās pēc 2020. gada protestu vardarbīgās apspiešanas un Baltkrievijas novēršanās no sadarbības ar Rietumvalstīm.

Centrālāzijas valstīs Krievija saglabāja savu ietekmi galvenokārt caur ekonomiskajām saiknēm. 2023. gadā bija novērojami indikatori šo valstu centieniem stiprināt Krievijai alternatīvus sadarbības virzienus. To parāda 2023. gadā notikušās Centrālās Āzijas valstu augstākā līmeņa tikšanās ar Ķīnas Tautas Republikas un ASV līderiem.

No ne-rietumu valstīm Krievijas ārpolitikas veidotāji pievērsās attiecībām ar Ķīnas Tautas Republiku. 2023. gada ietvaros notika augsta līmeņa Krievijas amatpersonu vizītes Ķīnas Tautas Republikā un atbildes vizītes Krievijā. Vizīšu ietvaros tika noslēgt jauni līgumi un puses vienojās pagarināt Krievijas un Ķīnas Tautas Republikas stratēģisko partnerību līdz 2030. gadam.

Vairākas augsta līmeņa Krievijas amatpersonu vizītes norādīja uz Krievijas ārpolitikas veidotāju pievērsto uzmanību Tuvajiem Austrumiem, Āfrikai un Dienvidamerikai kā reģioniem ar kuriem veidot attiecības, lai mazinātu Krievijas

starptautisko izolāciju. Krievijas ārlietu ministram S. Lavrovam dodoties vairākās ilgākās vizītēs uz Āfriku un Dienvidameriku, Krievija tiecās aktualizēt Aukstā kara laikā pastāvējušās partnerības un veidot jaunas.

Ārpolitiku Āfrikas virzienā Krievija 2023. gadā tiecās simboliski pastiprināt ar otrā Krievijas – Āfrikas samita organizēšanu Sanktpēterburgā. Salīdzinot ar pirmo, 2019. gadā notikušo samitu, kuru apmeklēja 45 Āfrikas valstu līderi, pagājušā gada samītā augstākajā līmenī bija pārstāvētas tikai 17 Āfrikas valstis. Tas skaidrojams gan ar Krievijas karu Ukrainā, Ukrainas un Rietumvalstu diplomātu aktīvo darbu, skaidrojot Krievijas iebrukumu un Krievijas lomu graudu eksporta ierobežošanā, gan līdzšinējo Krievijas – Āfrikas valstu sadarbības lēno attīstību un tās ierobežotajām tālākajām tendencēm.

Dienvidamerikā Krievijas ārpolitikas veidotāju uzmanība ir pievērsta tādiem Krievijas tradicionālajiem partneriem kā Venecuēlai un Kubai, kā arī Brazīlijai kā reģiona lielākajai valstij un BRICS formāta dalībnieci, ar mērķi stiprināt Krievijas sadarbību ar šīm valstīm kā alternatīvu Rietumvalstīm un atturēt šo valstu nostāšanos Ukrainas pusē. Ar šādām vizītēm Krievija arī tiecas sūtīt signālu ASV virzienā, ka Krievija var aktivizēt tās darbību ASV tuvos reģionos, tai skaitā atbalstot pret ASV kritiski noskaņotas valstis.

Krievijas ārpolitika Tuvajos Austrumos 2023. gadā sastapās ar dilemmu ko radīja nepieciešamība turpināt militāro sadarbību ar Irānu un attiecību uzturēšanu ar citām reģiona valstīm. Vizītēs uz Tuvo Austrumu valstīm devās ārlietu un aizsardzības ministri, premjerministrs un vizītē uz Saūda Arābiju arī Krievijas prezidents V. Putins, lai pārrunātu sadarbību primāri ekonomikas un aizsardzības jomās.

Kopumā, turpinoties Krievijas karam Ukrainā, ar augstu ticamību var prognozēt 2023. gada Krievijas ārpolitisko virzienu turpināšanos. ***Kā primārais Krievijas ārpolitikas mērķis saglabāsies tādu starptautisko apstākļu veidošana, kas sekmētu Krievijas uzvaru karā pār Ukrainu. Lai to nodrošinātu Krievija visticamāk turpinās darbības, kas vērstas uz Rietumu atbalsta mazināšanu Ukrainai, tai skaitā pielietojot informācijas operācijas,*** īpaši valstīs kurās plānota vēlēšanu norise. Nav izslēdzama arī militāro draudu, tai skaitā kodoldraudu, retorikas pastiprināšana, īpaši noslēdzoties Zviedrijas iestāšanās procesam NATO un turpinoties NATO Austrumu flanga aizsardzības spēju stiprināšanai. Sagaidāms, ka Krievija turpinās stiprināt ne-rietumu sadarbības formātus, kā BRICS, lai šādi mazinātu valsts starptautisko izolāciju. Pakāpeniski uzkrājoties Rietumu sankciju efektam, samazināsies Krievijas ekonomiskā pievilcība un nozīme, kas var veicināt vairāku Krievijas sadarbības partneru centienus meklēt alternatīvas.

BALTKRIEVIJAS POLITIKA

Aktuālo situāciju Baltkrievijā skaidri raksturo procesi, kas aizsākās 2020. gadā pēc nelegitīmajām Baltkrievijas prezidenta vēlēšanām un plašajiem sabiedrības protestiem. Pieaugošie režīma represīvie atbildes soļi ir faktiski izslēguši jebkādu alternatīvu politisko virzienu iespējamību. 2023. gads Baltkrievijā iezīmē arvien pieaugošāku Krievijas ietekmes nostiprināšanos visās valsts darbības jomās, kas saistīts ar Krievijas izvērsto pilna apmēra iebrukumu Ukrainā un tā izraisīto starptautisko spiedienu. ES un ASV noteikto sankciju rezultātā skaidrāk iezīmējās abu valstu līdzatkarība gan ekonomiskajā, gan militārajā, gan politiskajā jomā.

Līdzīgi kā 2022. gadā, Baltkrievijas valdība A. Lukašenko vadībā turpina sniegt plašu atbalstu Krievijas bruņotajiem spēkiem, nodrošinot loģistikas atbalstu, karaspēka apmācību, ieroču un munīcijas piegādes, ievainoto Krievijas kaujinieku ārstēšanu un rehabilitāciju, kā arī ekipējuma un tehnikas remontu. Tāpat Baltkrievija ir uzskatāma par līdzatbildīgu Krievijas pastrādāto kara noziegumu īstenošanā, piedaloties bērnu deportācijā no Krievijas okupētajām Ukrainas teritorijām un izvietojot tos arī Baltkrievijā izveidotās nometnēs.

Nozīmīgs pavērsiens 2023. gadā bija Krievijas prezidenta V. Putina paziņojums par nodomu pārvietot Krievijas taktisko kodolieročus uz Baltkrievijas teritoriju. Neskatoties uz A. Lukašenko vairākkārtējiem komentāriem, ka Baltkrievijai būtu tiesības pieņemt lēmumu par šo ieroču pielietošanu, neapšaubāmi visa kontrole pār taktiskajiem kodolieročiem saglabātos Kremļa rokās, tādējādi vēl vairāk samazinot Baltkrievijas autonomiju tās drošības un aizsardzības jautājumos. Tomēr pašlaik nav viennozīmīgas informācijas, kas apstiprinātu, ka šis process būtu noslēdzies ar Krievijas taktisko kodolieroču izvietojumu Baltkrievijas teritorijā reālā kaujas gatavībā.

Kā nozīmīgs notikums vērtējams tas, ka pēc Vagner līdera Jevgēnija Prigožina īstenotā militārā dumpja Krievijā ievērojams Vagner kontingents tika pārvietots uz Baltkrieviju. Sākotnēji deklarētais mērķis tam bija nodrošināt iespēju Vagner turpināt savu darbību, vienlaikus iesaistot to arī Baltkrievijas bruņoto spēku un iekšlietu dienestu apmācībā un sagatavošanā. Vagner kaujinieku izvietojumu Baltkrievijā Lukašenko arī izmantoja kā psiholoģiskās karadarbības elementu, lai radītu satraukumu un provocētu reakciju kaimiņvalstu sabiedrībās. Tomēr pēc Jevgēnija Prigožina likvidācijas 2023. gada augustā Vagner kontingents Baltkrievijā

ir krietni sarucis, pēc aplēsēm veidojot aptuveni 500 kaujinieku. Pieejamā informācija liecina, ka pamatā kontingents tiek nodarbināts iekšējās drošības spēku apmācībā, turklāt Vagner kaujiniekiem tiek nodrošināta iespēja, integrēties Baltkrievijas drošības spēku struktūrvienībās, tostarp veidojot atsevišķi tam paredzētas vienības. Paredzams, ka tuvākajā nākotnē Vagner kaujinieku skaits Baltkrievijā turpinās samazināties, un to klātbūtne Baltkrievijā vairs nerada nozīmīgu apdraudējumu tās kaimiņvalstīm.

2023. gadā turpinājās Baltkrievijas īstenotā hibrīdoperācija pret Latviju, Lietuvu un Poliju, instrumentalizējot migrantus no trešajām valstīm un veicinot nelegālu robežšķērsošanu. Pagājušajā gadā aizvien aktīvāk bija novērojami Baltkrievijas režīma un tās propagandas mediju mēģinājumi caur informācijas kampaņām negatīvi atainot Latviju, Lietuvu un Poliju. SAB ieskatā pašlaik nekas neliecina par to, ka pārskatāmā nākotnē šī tendence varētu mazināties, un ***Baltkrievija, līdzās Krievijai, turpinās radīt apdraudējumu Latvijai caur dažādām hibrīdās karadarbības izpausmēm.***

Neskatoties uz Baltkrievijas režīma un politiskās elites atbalstu Krievijai, Baltkrievijas sabiedrība saglabā izteikti atturīgu nostāju pret Baltkrievijas un Krievijas tuvināšanos, it īpaši drošības un aizsardzības jomā. A. Lukašenko un viņa valdība aktīvi cenšas radīt priekšstatu, ka, pateicoties režīma īstenotajai politikai ir izdevies izvairīties no tiešas Baltkrievijas iesaistes Krievijas izvērtajā karadarbībā pret Ukrainu. Baltkrievijas režīmam tas ir svarīgi, jo kopumā tās sabiedrība ir negatīvi noskaņota pret Krievijas izvērsto karu Ukrainā un it īpaši kritiski – pret ideju par jebkādu tiešu Baltkrievijas iesaisti karadarbībā. Jāuzsver, ka Baltkrievijas sabiedrība pārliecinoši negatīvi ir uztvērusi gan Vagner kaujinieku pārvietošanu uz Baltkrieviju, gan lēmumu par Krievijas taktisko ieroču izvietošanu Baltkrievijas teritorijā.

Baltkrievijas politikā 2023. gads iezīmē jaunu tendenci, daudz lielāku uzmanību pievēršot aizsardzības jomai un Baltkrievijas bruņoto spēku stiprināšanai. 2023. gadā Baltkrievijas aizsardzības budžeta izdevumi pieauguši par vairāk nekā 50 %, kas ir ievērojamākais pieaugums pēdējo gadu laikā, rezultātā veidojot aptuveni 1,4-1,6 % no IKP. Tomēr, neskatoties uz šo ievērojamo pieaugumu aizsardzības jomai, iekšējai drošībai atvēlētais budžets turpina būt ar augstāku īpatsvaru kopējos budžeta tēriņos. Proti, 2023. gadā atvēlētais finansējums iekšējai drošībai lēšams 1,7-1,8 % apmērā no IKP.

Svarīga loma Baltkrievijas sadarbībā ar Krieviju ir tā sauktajam Apvienotās valsts projektam, kas paredz finansējumu dažādām

programmām vairākās politikas jomās. Tas Krievijai paver iespējas investēt Baltkrievijas militārajā infrastruktūrā saviem mērķiem, tādējādi vēl vairāk nostiprinot savu klātbūtni un ietekmi Baltkrievijas teritorijā.

Neskatoties uz skaidrajiem izaicinājumiem, Baltkrievijas valdība ir aktīvi centusies veidot optimistiskāku skatu uz tās ekonomisko izaugsmi nākotnē. Tomēr SAB vērtējumā Baltkrievijas valdības veiktās prognozes nesaskan ar realitāti. Baltkrievijas ekonomiskās attīstības un budžeta prognozes 2024. gadam uzskatāmas par pārlieku optimistiskām, paredzot netraucētu ekonomisko attīstību un iespēju turpināt aizņemties ārējos finanšu tirgos, par spīti visiem ārējiem faktoriem, tostarp ES un ASV noteikto sankciju efektam.

Jau pašlaik Baltkrievijas ekonomiskā un finanšu situācija iezīmē pretējas tendences. Lai arī Baltkrievija saredz Ķīnu kā vienu no nozīmīgākajiem ekonomiskās sadarbības partneriem, ES un ASV noteiktās sankcijas pret Baltkrieviju ir ievērojami pasliktinājušas tās pievilcību. Tā rezultātā Ķīna ir kļuvusi piesardzīgāka attiecībā gan uz finanšu aizdevumiem, gan potenciālu kopīgu reģionālas nozīmes projektu attīstību.

Tāpat, lai gan Krievijas sadarbība ar Baltkrieviju ekonomiskajā jomā ir vērtējama kā ļoti cieša, tomēr arī Krievija ir kļuvusi krietni piesardzīgāka, ņemot vērā nepieciešamību vairāk fokusēties uz savas ekonomikas un finanšu sistēmas stabilizāciju. Šie faktori ir piespieduši Baltkrieviju daudz aktīvāk lūkoties pēc jauniem ārvalstu sadarbības partneriem un potenciāliem preču noieta tirgiem.

Nozīmīgs notikums 2024. gadā ir Baltkrievijā paredzētas parlamenta vēlēšanas. Baltkrievijas režīms maksimāli centīsies nodrošināt pēc iespējas augstu sabiedrības atbalstu un dalību vēlēšanu procesā. Tādēļ var paredzēt, ka, lai vairotu apmierinātību sabiedrībā, Baltkrievijas valdība izrādīs vēlmi palielināt budžeta izdevumus noteiktu vietējo infrastruktūras projektu attīstībai un sociālās programmās. Tas ir nozīmīgi gan A. Lukašenko režīma varas leģitimitātes stiprināšanai, gan lai mazinātu iespējamās iekšējās nestabilitātes un protesta potenciālu pirms gaidāmajām vēlēšanām. Vienlaikus, lai arī Baltkrievijas valdība apzinās nepieciešamību pēc plašākām strukturālām reformām, lai nodrošinātu konkurētspējīgu atalgojumu publiskajā sektorā un spēju sniegt kvalitatīvus publiskos pakalpojumus, vismaz līdzšinējie centieni šajā jomā ir bijuši nesekmīgi.

Pēdējā gada laikā nav novērojamas būtiskas izmaiņas Baltkrievijas sabiedrības noskaņojumā par notiekošo valstī. ***Sabiedrībā kopumā ir novērojama augsta neapmierinātība ar politisko situāciju, tomēr***

plaši īstenotās represijas pret politisko opozīciju, medijiem, nevalstiskajām organizācijām un pilsonisko sabiedrību ir ievērojami mazinājušas jebkādu plašāku protesta iespējamību.

Šī iemesla dēļ lielā mērā visas pilsoniskās sabiedrības un politiskās opozīcijas darbības Baltkrievijas iekšienē publiski ir apsīkušas un aizgājušas pagrīdē. Kopš 2020. gadā īstenotajām nelegitīmajām Baltkrievijas prezidenta vēlēšanām un sekojošiem plašajiem sabiedrības protestiem, Baltkrievijas varasiestāžu represiju līmenis ir joprojām vērtējams kā ļoti augsts. Kopumā Baltkrievijā politiski ieslodzīto skaits pārsniedz 1500 personas, tomēr īstenoto represiju apjoms ir vērtējams kā vēl plašāks.

Paralēli tam Baltkrievijas valdība turpina aktīvi vērsties arī pret baltkrieviskiem ārvalstīs, kas ir aktīvi nostājušies pret A. Lukašenko režīmu. Piemēram, 2023. gadā Baltkrievija ieviesa izmaiņas likumdošanā, liedzot turpmāk Baltkrievijas pilsoņiem caur Baltkrievijas vēstniecībām iespēju nokārtot nepieciešamos dokumentus, lai veiktu darbības ar sev piederošu nekustamo īpašumu Baltkrievijā vai iegūtu jaunus personas apliecinošu dokumentus. Šis ir vērtējams kā nepārprotami aktīvāka vērsšanās pret Baltkrievijas demokrātisko kustību ārpus tās robežām un demokrātiski noskaņoto baltkrievisku darbības un aktivitāšu maksimāla ierobežošana.

KRIEVIJAS POLITISKĀS SISTĒMAS STABILITĀTE

Krievijā valdošais režīms 2023. gada saglabāja stabilitāti un demonstrēja savu noturību pat negaidītu satricinājumu priekšā. Krievijā turpinājās darbs pie potenciālo apdraudējumu novēršanas – pieaugošās represijas vēl vairāk neitralizēja sabiedrību un opozīciju, tika palielināta valsts kontrole pār privātajām militārajām kompānijām, tika stabilizēta ekonomika. Tomēr arvien ir jūtamas Krievijas ielngušā kara Ukrainā, kā arī Ukrainas un Rietumvalstu pretestības radītās sekas. Daļa no ieviestajiem risinājumiem, it īpaši ekonomikā, nav ilgtspējīgi. Sabiedrībā palielinās spriedze. Lai arī nenotiek aktīva gatavošanās varas maiņai, Krievijas elitē ir intensificējušās diskusijas par “dzīvi pēc Putina”.

Pēdējā gada laikā Krievijā valdošais režīms ir spēris agresīvus soļus pret jebkāda veida politisko opozīciju un neatkarīgajiem medijiem, veicot izmaiņas likumos, kā arī paplašinot Krievijas drošības struktūru darbības brīvību. Masveida protestu iespējamība ir būtiski samazinājusies. Plaši interpretējamie un piemērojamie likumi ļauj Krievijas varas iestādēm brīvi vērsties pret vismazāko režīma un tā politikas kritikas izpausmi. Gada laikā Krievijas tiesā tika iesniegtas 2830 administratīvās lietas par Krievijas bruņoto spēku diskreditāciju, no kurām 140 gadījumos tika piespriesta brīvības atņemšana līdz pat 77 mēnešiem. 2023. gada beigās stājās spēkā likums, kas paredz noteiktiem Krievijas pilsoņiem nodot savas ārvalstu braucieniem paredzētās pasas, tādējādi likumiski liedzot viņiem izceļošanu no Krievijas.

Tāpat ir zema iespējamība, ka Krievijas elite varētu aktīvi vērsties pret V. Putinu. Kopumā Krievijas politiskajā elitē nav novērojama plaša neapmierinātība ar karu, tā radītajām sekām un V. Putinu. Daudz izteiktāka ir pragmatiska tendence – karš rada jaunas iespējas uzlabot savas pozīcijas un palielināt piekļuvi resursiem. Piemēram, ārvalstu uzņēmumiem un bankām uzliktie liegumi paver jaunas iespējas Kremlim pietuvinātajai elitei ar īpaši izdevīgiem noteikumiem pārņemt uzņēmumus un bankas no ārvalstu īpašniekiem, tādējādi vismaz daļēji kompensējot Rietumvalstu sankciju ietekmē radušos zaudējumus. Tāpat arī aktīva iesaistīšanās Kremlim svarīgu problēmjautājumu risināšanā, piemēram, ekonomisko sankciju ietekmes mazināšanā un

Krievijas ekonomikas glābšanā, ļauj palielināt, ja ne ietekmi, tad vismaz nozīmīgumu.

Īstermiņā Krievijai ir arī izdevies mīkstināt kara un Rietumvalstu sankciju ietekmi uz Krievijas ekonomiku, izvairoties no ekonomikas sabrukuma un pielāgojoties jaunajai realitātei.

Augstās energoresursu cenas ir spējušas nodrošināt finansiālo stabilitāti, kamēr ar karu saistītie izdevumi veicina ekonomikas izaugsmi.

Krievijas ekonomika šobrīd uzskatāma par gana stabilu un robustu. To stabilizēt ir ļāvušas gan salīdzinoši augstās naftas un gāzes cenas, kas veido aptuveni trešdaļu Krievijas budžeta ieņēmumu, gan arī Krievijas partneri Tuvo Austrumu un Āzijas reģionos kā importa un eksporta tirgi. Nozīmīga ir arī Krievijas militārā industrija, kas palīdz uzturēt ekonomiku. Tas notiek uz valsts budžeta rēķina, ar karu saistītajiem izdevumiem sasniedzot pat 9 % no IKP. SAB redzējumā sagaidāms, ka šie pasākumi saasinās Krievijas ekonomikas strukturālās problēmas vidējā un ilgtermiņā. Krievijas ražošanas un dabas resursu ieguves industrijas ir atkarīgas no Rietumvalstu tehnoloģijām, bet sankciju apstākļos piekļuve tām ir sarežģīta. Papildus ierobežojošs faktors ir kvalificēta darbspēka trūkums. Ekonomikas attīstīšanai ir nepieciešamas strukturālas reformas, kuras nav iespējamās politisku apsvērumu dēļ. Kara nepieciešamību prioritizēšana ekonomikā atņem resursus citām vajadzībām, kas var veicināt ekonomikas primitivizāciju. SAB vērtējumā – globālajā ekonomikā integrēta un valsts kontrolēta ekonomika īstermiņā nesagrūs. Būtiski, ka Krievijas valsts budžets apliecina tās gatavību uzvarēt karā pret Ukrainu. Tomēr gaidāma pieaugoša stagnācija un nonākšana ekonomiskā atkarībā no Ķīnas Tautas Republikas.

Kara seku radītā spriedze ir manāma arī Krievijas sabiedrībā, kurai ir jāsadzīvo ar pieaugošajām represijām, kara atnākšanu Krievijā, mobilizācijas un sankciju sekām. Tai pašā laikā savstarpējās cīņās Krievijas valdošās elites iekšienē ir zudušas šķietamās robežas. Ja iepriekš galvenokārt aprobežojās ar publiskiem skandāliem un kriminālapsūdzībām, ļaujot valstij saglabāt varas/spēka monopolu, tad jaunajā realitātē elites iekšējās cīņas par varu var eskalēties līdz militārpersonu un kaujas aprīkojuma iesaistei.

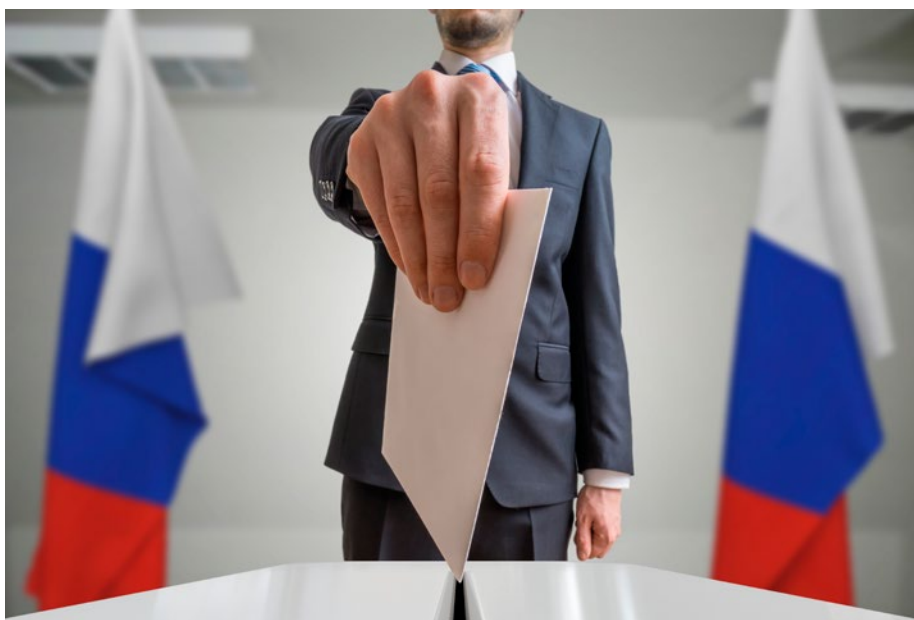
Jevgeņija Prigožina militārais dumpis 2023. gada jūnijā bija iekšpolitiskās spriedzes un ietekmes grupu savstarpējas cīņas par ietekmi un resursiem eskalācija. Kaut arī tas nebija vērsts pret

V. Putinu, dumpis bija lielākais iekšējais satricinājums Krievijas politiskajai sistēmai pēdējo 20 gadu laikā un vienlaikus demonstrēja Krievijas valdošā režīma stabilitāti. Tas demonstrēja, ka valstij vairs nepieder varas monopols, līdz ar to pēc dumpja Krievija pastiprināti pievērsās privāto militāro kompāniju institucionalizēšanai un pakļaušanai valsts kontrolei. Tāpat dumpis, ļoti iespējams, demonstrēja praktisku iestrādņu trūkumu varas maiņai – dumpis un valdības vilcināšanās radīja labvēlīgus apstākļus situācijas eskalācijai līdz varas apvērsumam, kas netika izmantoti.

Tāpat Krievijas elites vidū ir novērojamas diskusijas par dzīvi pēc Putina, iespējamiem nākamajiem līderiem un par savas ietekmes nodrošināšanu varas maiņas gadījumā.

Iepriekš līdzīgu diskusiju intensificēšanās bija novērojama, kad nebija skaidrs kā V. Putins plāno saglabāt savu ietekmi, piemēram, pirms 2020. gada Konstitūcijas reformas. Tas, iespējams, liecina, ka samazinās Krievijas elites pārliecība par V. Putina spēju aizsargāt viņu intereses, un tas, savukārt, nenozīmē, ka notiek aktīva gatavošanās priekšlaicīgai varas maiņai.

Šie faktori liecina, ka neskatoties uz pašreizējo Krievijas politiskās sistēmas stabilitāti, gandrīz droši, ka Krievijā valdošajam režīmam būs jāsaskaras ar jauniem izaicinājumiem – ekonomiskajām problēmām, jauniem negaidītiem incidentiem, sabiedrības spriedzes un neapmierinātības manifestēšanos (piemēram, antisemitiskie nemieri Dagestānā).

KRIEVIJAS IETEKMES PASĀKUMI

Karš Krievijai ne tikai prasa milzīgus resursus, bet arī lielākajā daļā pasaules ir pilnībā sagravis jebkādas ilūzijas par Krievijas patiesajiem nodomiem, izgaismojis Putina režīma skatījumu uz Krievijas iedomāto lomu pasaulē un kaimiņvalstu lomu tajā. Tomēr, nespējot sasniegt savus mērķus Ukrainā tādā veidā un laikā, kā sākotnēji plānots, Kremlis ir sapratis, ka tam jāgatavojas ilgtermiņa cīņai frontē un tālu aiz tās. Kamēr starptautiskās sabiedrības uzmanība arī pērn galvenokārt bija pievērsta karadarbībai Ukrainā, izmaiņām frontes līnijā un Ukrainas stiprināšanai, Krievija ir neatlaidīgi turpinājusi veikt pret Rietumvalstīm, tostarp Latviju, mērķētus ietekmes pasākumus, kas pakāpeniski kļuvuši aizvien biežāki un agresīvāki.

Ietekmes pasākumi ir neatņemama Krievijas hibrīdspēju sastāvdaļa, tie ir daudzveidīgi un nav piesaistīti kādai noteiktai jomai. Specifiski mērķēti politiski lēmumi, dezinformācijas kampaņas, provokācijas vai kiberuzbrukumi – tie ir tikai daži no Krievijas īstenoto ietekmes pasākumu izpausmes veidiem. Tikpat daudzveidīgas ir valsts un nevalstiskās struktūras Krievijā, kas iesaistītas ietekmes pasākumu plānošanā, koordinācijā un izpildē. Līdzās, piemēram, Krievijas izlūkošanas un drošības dienestiem, valsts institūcijām vai Kremļa finansētiem un kontrolētiem medijiem, ietekmes pasākumu veikšanā bieži tiek iesaistītas arī “nevalstiskās” organizācijas, domnīcas, individuāli aktīvisti vai to grupas. Tiecoties apzināti maldināt par nodarījuma izcelsmi, izpildītāju saikne ar Krieviju vai tās varas struktūrām bieži vien tiek mērķtiecīgi slēpta. Ietekmes pasākumu galvenās vadlīnijas parasti ir iepriekš plānotas un apstiprinātas. Tomēr, tiecoties sasniegt maksimālu efektu, Krievija spēj elastīgi reaģēt uz ietekmes pasākumiem labvēlīgiem apstākļiem, piemēram, situācijām, kurās, sekojot negaidītiem, būtiskiem notikumiem vai incidentiem, ir pilnīgas un uzticamas informācijas trūkums.

Neraugoties uz dažādiem izpausmes veidiem un izpildītājiem, Krievijas ietekmes pasākumus ārvalstīs vieno kopīgi mērķi – viest nedrošību, graut un kaitēt. Tie izpaužas, piemēram, kā centieni mazināt starpvalstu vienotību vai šķelt sabiedrības vienotību, kavēt no Krievijas skatpunkta neizdevīgu lēmumu pieņemšanu.

Nereti Krievija pielieto ietekmes pasākumus arī, lai demonstrētu savu pozīciju un novērstu uzmanību no būtiskā. Krievijai labvēlīgs ietekmes

pasākuma iznākums ir arī tad, kad Latvija vai tās sabiedrotie apšaubā savus spēkus un savstarpējo solidaritāti. Katrs veiksmīgi īstenotais vai vismaz tādā veidā publiski pasniegtais ietekmes pasākums ļauj Krievijai izskatīties kā situācijas noteicējai un stiprina tās ambīcijas. Vienlaikus ietekmes pasākumi un to radītā rezonanse sniedz Krievijai vērtīgu priekšstatu par noskaņojumu sabiedrībā, attieksmi pret dažādiem aktuāliem vai sasāpējušiem jautājumiem, kuriem tie pieskaņoti.

Savu mērķu sasniegšanai, tostarp tiecoties panākt atbalsta mazināšanu Ukrainai, Krievija turpina izplatīt dezinformāciju. Ierobežojot Krievijas mediju apraides iespēju apstākļos par būtiskiem, savstarpēji papildinošiem propagandas un melu ruporiem kļuvušas diplomātiskās pārstāvniecības, delegācijas starptautiskajās organizācijās un sociālie tīkli, sevišķi “Telegram” un “TikTok”. Tas atspoguļojas arī Krievijas vēstniecības Latvijā darbībā, proti, vēstniecības publicētie vēstījumi ir kļuvuši daudz asāki un provokatīvāki, bet melīgas un maldinošas informācijas izplatīšana, piemēram, par Latvijas iekšpolitiku vai vēsturi, vēstniecības sociālo tīklu kontos ir kļuvusi par ierastu un Maskavā akceptētu praksi. Vienlaikus radītais kaitējums ir minimāls, jo vēstniecības esošā auditorija ir neliela un tās spējas piesaistīt jaunus sekotājus ir ierobežotas.

Neraugoties uz ierobežoto piekļuvi auditorijām ārvalstīs, Krievijas masu mediji joprojām veic specifiskas pret Latviju un Latvijas augstākajām amatpersonām vērstas dezinformācijas kampaņas. Tā, piemēram, 2023.gadā Krievijas televīzijā tika translētas izvērstas un klaji melīgas “filmas” par bijušo Valsts prezidentu E. Levitu (maiņā), tobrīd jaunievēlēto Valsts prezidentu E. Rinkēviču (jūlijā) un Ministru prezidenti E. Siliņu (oktobrī). Zīmīgi, ka viens no “vadošajiem ekspertiem”, kam bija uzticēts komentēt filmās paustos apgalvojumus, bija D. Jermolajevs, SAB identificētais Krievijas izlūks, kurš bija norīkots darbam Krievijas vēstniecībā Rīgā (2002.-2005.). Šāds mediju saturs primāri paredzēts iekšējai auditorijai Krievijā kā apstiprinājums valsts amatpersonu izteikumiem par Krievijai naidīgajām Latvijas amatpersonām. Tomēr vienlaikus tas ir viens no Krievijas izmantotajiem paņēmieniem, cenšoties uzturēt noraidošu attieksmi pret Latvijas valsti un augstākajām amatpersonām tajā Latvijas sabiedrības daļā, kas joprojām turpina patērēt Kremli atbalstošu mediju saturu.

Krievijā ir neskaitāmas organizācijas un indivīdi, kas nodarbojas ar Kremļa vēstījumu izplatīšanu, izmantojot mūsdienu tehnoloģijas, tostarp mašīntulkošanas, mākslīgā interneta un dziļviltojuma tehnoloģijas. Uzmanējot auditoriju tās valodā, spējot radīt iespaidu, ka šī informācija ir patiesa un atzīta, Krievijas melu impērija aizvien vēl spēj atrast dzirdīgas ausis. Piemēram, līdz ar vispārējo Krievijas ārpolitikas fokusa maiņu,

dezinformācija vairāk izplatīta Āfrikā un Latīņamerikā. Dezinformācijas izplatīšanas tīklus arvien atklāj un slēdz arī Rietumvalstīs, piemēram, pērnā gada jūnijā par ārējas digitālās ietekmes apkarošanu atbildīgā aģentūra Francijā izgaismoja ievērojamu Krievijas dezinformācijas kampaņu, kuras ietvaros ļaundari bija izveidojuši gandrīz identiskas valsts vadošu laikrakstu interneta vietņu kopijas. Viņu mērķis – izplatīt pret Ukrainu vērstus un Krieviju atbalstošus vēstījumus, mēģinot uzdot tos kā patiesu, uzticamu mediju sniegtu informāciju. Tehnoloģijas ļauj arī tā dēvētajiem pranksteriem izklausīties pārlicinošāk un veicina šo pasākumu mērķu sasniegšanu. Tā, piemēram, 2023. gada septembrī, izmantojot neskaidrību par t.s. Āfrikas graudu darījuma nākotni, Krievijas “prankster” veica virkni viltus zvanu vairāku Eiropas valstu, tai skaitā Latvijas, valdību vadītājiem, maskējoties kā augstas Āfrikas Savienības amatpersonas.

Ietekmes pasākumu īstenošanā bieži iesaistīti arī tā saucamie haktīvistu, kas, izmantojot kibermetodes, darbojas Krievijas interesēs. Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā, būtiski pieaudzis DDoS uzbrukumu skaits valsts un privātā sektora interneta vietnēm Latvijā, tomēr tie nav spējuši radīt būtisku un paliekošu kaitējumu. Uzbrukumu laiks un intensitāte liecina, ka tie nereti mērķtiecīgi pieskaņoti Krievijai netīkamiem Latvijas augstāko amatpersonu izteikumiem vai valstī pieņemtiem lēmumiem. Tādējādi to mērķis ir ne tikai “sodīt”, bet arī radīt iespaidu par Krievijas šķietami neierobežotajām iespējām un Latvijas ievainojamību. Šādam nolūkam kalpoja arī masu medijos plaši atspoguļotais gadījums par masveidā izplatītajiem spridzināšanas draudiem skolās un publiskajās institūcijās Latvijā, Lietuvā un Igaunijā 2023. gada oktobrī. Viltus e-pasti ne tikai noslogoja likumsargu un glābšanas dienestu ikdienu, bet arī radīja sabiedrībā nedrošības sajūtu un šaubas par pietiekamu kopējo gatavību krīzes situācijai.

Krievija turpina arī izmantot kopējo sauszemes robežu, lai, izrādot agresīvu nostāju vai neapmierinātību, izdarītu spiedienu uz kaimiņvalstīm. Tuvojoties gada noslēgumam, jaunākā NATO alianses dalībvalsts Somija piedzīvoja migrantu plūsmas pieaugumu uz robežas ar Krieviju. Līdzīgi kā tas bija 2021. gada vēlā rudenī uz Latvijas, Lietuvas un Polijas robežas ar Baltkrieviju un 2015. gadā ar Somiju un Norvēģiju. Šādā kontekstā uzlūkojams arī Krievijas 2023. gada oktobrī pieņemtais lēmums, nosakot Vientuļus par vienīgo sauszemes robežkontroles punktu, caur kuru pieļauta Ukrainas pilsoņu ierašanās Krievijā no ES dalībvalstīm. Līdzīgi kā pārējos minētajos gadījumos, lēmuma mērķis, apzināti novirzot potenciāli lielu cilvēku plūsmu uz vienu no mazākajiem

robežkontroles punktiem uz ES – Krievijas robežas, bija radīt spriedzi ne tikai lēmumu pieņēmējiem Rīgā, bet arī pierobežas pašvaldībās.

Kara ietekmē Rietumvalstu sabiedrības ir kļuvušas vērīgākas un zinošākas. Cenšoties ierobežot Krievijas agresīvās darbības, Rietumvalstis pieņēmušas virkni lēmumu, piemēram, par sankcijām, propagandas mediju ierobežošanu, Krievijas izlūkošanas virsnieku izgaismošanu un izraidīšanu, enerģētiskās neatkarības stiprināšanu u.c. Tomēr Krievija nav nonākusi pilnīgā izolācijā un spēj īstenot savas intereses. Krievijas spējas kaitēt un destabilizēt ir mazinājušās, taču nav izzudušas.

Sagaidāms, ka Krievija turpinās īstenot ietekmes pasākumus arī turpmāk. Krievija nav kļuvusi vienaldzīga pret Rietumiem, bet tā arī vairs nevēlas (un nevar) izlikties par draudzīgu valsti un ir arvien vairāk gatava tiešā veidā demonstrēt savu naidīgo attieksmi.

Vienlaikus Rietumos ir būtiski pieaugušas spējas laikus atpazīt un adekvāti reaģēt uz Krievijas ietekmes pasākumiem, tādējādi mazinot iespēju, ka tie sasniegs Maskavas iecerētos mērķus.

KĪNAS RADĪTIE RISKI LATVIJAS VALSTS DROŠĪBAI

Kīnas Tautas Republika (turpmāk – Kīna) arvien intensīvāk mēģina pozicionēt sevi ne tikai kā ekonomisku lielvaru, bet arī kā alternatīvu Rietumu pārvaldes modelim. Lai to sasniegtu, Kīna cenšas uzlabot savu tēlu citās pasaules valstīs un panākt ekonomisku un politisku ietekmi vai pat pārsvaru. Latvija, īpaši kā Eiropas Savienības (ES) un NATO dalībvalsts, ir viens no Kīnas ietekmes mērķiem. Mūsu reģionā vēsturisku un ideoloģisku apsvērumu dēļ Kīnai ir salīdzinoši grūtāk panākt politisku ietekmi, tāpēc liels uzsvars tiek likts tieši uz ekonomisko sadarbību kā ietekmes rīku. Potenciālajiem un esošajiem Kīnas partneriem Latvijā jāņem vērā, ka sadarbībai ar Kīnu ir vērā ņemami riski. Lai arī ekonomiski sadarbība ar Kīnu ir izdevīga, tomēr tās ietvaros var slēpties citi mērķi, apdraudot ne tikai iesaistīto pušu, bet arī valsts drošību.

KĪNAS INVESTĪCIJAS, EKONOMISKĀ ATKARĪBA

Lai vājinātu konkurentus un nostiprinātu savas pozīcijas, Kīna cenšas panākt citu valstu arvien lielāku ekonomisko atkarību no tās Kīnas un savu uzņēmumu plašāku un brīvāku pieeju ES tirgum. Kīna izvērs savu ekonomisko ietekmi ārvalstīs, investējot citu valstu uzņēmumos un dibinot savus uzņēmumus. Investīcijas eksistējošos uzņēmumos sniedz Kīnai salīdzinoši vieglu piekļuvi ES tirgum, savukārt pašiem uzņēmumiem šīs investīcijas ir finansiāli izdevīgas. Tomēr sadarbība ar Kīnu uzņēmumu var padarīt par ievainojamu, veicinot finansiālu atkarību. Stratēģiski nozīmīgos sektoros (piemēram, zaļā enerģija, telekomunikācijas, zāļu tirgus) tas var radīt arī riskus valsts drošībai.

Pēdējā laikā ES novērota Kīnas tendence dibināt jaunus uzņēmumus un tajos nodarbināt Kīnas pilsoņus, nevis vietējos. Tādējādi tiek panākts, ka Kīna gūst piekļuvi ES tirgum, vienlaikus saglabājot pilnīgu kontroli pār uzņēmuma darbību, jo Kīnas pilsoņi arī ārzemēs ir pakļauti Pekinas kontrolei. Darbības caurskatāmības trūkums Kīnas veidotajos uzņēmumos rada drošības riskus valstīm, kurās uzņēmumi darbojas, jo apgrūtina kontroli un nostāda Kīnu izdevīgākā pozīcijā.

Lai nepieļautu Kīnas nelabvēlīgu ietekmi un pārlietu lielu ekonomisko atkarību stratēģiskos sektoros, kā arī novērstu draudus nacionālajai vai ES drošībai, investīcijas tiek pārbaudītas gan nacionālā, gan ES līmenī. Tomēr arī pašiem uzņēmumiem jābūt kritiskiem pret darbaspēku no Kīnas un Kīnas

investīcijām, jāsamēro riska līmenis un gūtais labums. Īstermiņa ekonomisks ieguvums var pārvērsties zaudējumos ilgtermiņā.

PĒTNIECĪBA UN AKADĒMISKĀ VIDE

Riski rūpīgi jāizvērtē ne tikai uzņēmējdarbībā, bet arī akadēmiskajā un pētniecības vidē. Ķīna bieži sadarbojas ar izglītības iestādēm, pētniecības institūtiem un domnīcām ārvalstīs, arī Latvijā. Abas puses, šķietami, ir ieguvējas – Ķīnas studenti, akademiķi un pētnieki gūst pieredzi, attīsta zināšanas un prasmes, savukārt viņu sniegtās zināšanas noder un sniedz pienesumu akadēmiskajā un pētniecības vidē Latvijā. Tomēr jāņem vērā, ka sadarbībai var būt arī ēnas puses. Ķīnas pilsoņi, pat atrodoties ārvalstīs, ir pakļauti Ķīnas kontrolei un regulāri uztur kontaktus vai ziņo par savām aktivitātēm un iespaidiem. Turklāt, atgriežoties mājvalstī, Ķīnas pilsoņi var būt spiesti iegūto informāciju un zināšanas nodot valstij, ja tiek uzskatīts, ka tas var veicināt Ķīnas drošību un labklājību. Šis risks ir īpaši augsts sadarbībā ar studentiem, kas ārvalstīs studē, izmantojot Ķīnas piešķirtas stipendijas. Stipendijas nereti pakļautas dažādiem nosacījumiem, piemēram, pienākumam pēc studijām noteiktu laiku nostrādāt valsts pārvaldē vai uzturēt saziņu ar Ķīnas vēstniecību, lai ziņotu par savām aktivitātēm. Šo iemeslu dēļ dažāda veida sadarbība un kopprojekti ar Ķīnas pilsoņiem var izrādīties riskanti un kopīgi izstrādātās tehnoloģijas un iegūtās zināšanas – neaizsargātas. Ir īpaši stingri jāizvērtē, vai labums, ko sniedz konkrētā sadarbība, ir šo risku vērts.

Īpaša piesardzība jāuztur jomās, kas saistītas ar Ķīnas stratēģiskajām interesēm, primāri ar militāro un tehnoloģisko attīstību. Pēdējos gados Ķīna izrādījusi pastiprinātu interesi un ieguldījusi resursus tādu nozaru izpētei kā biotehnoloģijas, mākslīgais intelekts, kvantu tehnoloģijas, zaļā enerģija u.c. Konkurētspēja šajās jomās nozīmē ne tikai spēju sacensties ar citām lielvarām un kāpināt ekonomisko un militāro kapacitāti, bet dominēt konkrētajās nozarēs. Tā saukto pārspējtehnoloģiju (emerging and disruptive technologies) attīstīšana sniedz unikālu un neatkārtojamu iespēju iegūt absolūtu pārsvaru konkrētajā sektorā, izveidot jaunu tirgu un to kontrolēt. Šo dominanci citām valstīm ir grūti panākt vai pārspēt, tāpēc jādara viss iespējamais, lai kontroli saglabātu Latvija un tās sabiedrotie, nevis citi aktori, tostarp Ķīna.

RISKI, UZTUROTIES ĶĪNĀ

Īpaši uzmanīgiem jābūt cilvēkiem, kuri sadarbību ar Ķīnu uztur nevis Latvijā, bet Ķīnā. Ķīnas kontrole pār sabiedrību, tostarp iebraucējiem,

ir ārkārtīgi plaša, un ir rūpīgi jāapzina visi veidi, kā cilvēks pakļauj vai var pakļaut sevi riskam, uzturoties Ķīnā. Pirmkārt, pastāv vispārīgi riski ikkatram Latvijas pilsonim vai iedzīvotājam, kas izvēlas ceļot uz Ķīnu. Ķīnas varasiestādes uzmanīgi seko līdz katra iebraucēja profilam un ceļošanas mērķim. Šādi tiek identificēti cilvēki, kas varētu būt noderīgi Ķīnai izdevīgu darbību veikšanai, piemēram, veicināt Ķīnas investīcijas Latvijā un ES vai dalīties ar noderīgu informāciju. Šiem cilvēkiem atrodas Ķīnā, viņi var tikt uzrunāti un informācijas ieguvei var tikt izmantotas līdzīgas paņemtās elektroniskās iekārtas. Šis risks īpaši jāapzinās personām, kam ir pieeja Ķīnai interesējošai informācijai, piemēram, cilvēkiem ietekmīgos politiskos vai ekonomiskos amatos, akademiķiem un pētniekiem. ***Ķīnas pārstāvji bieži rīko dažādus apmaksātus seminārus Rietumu uzņēmējiem vai mediju nozares pārstāvjiem. Svarīgi apzināties, ka šie braucieni var būt vērsti ne vien uz draudzīgu sadarbību un iespēju prezentēšanu, bet gan var ietvert mērķtiecīgus mēģinājumus veidot kontaktus ar konkrētām personām, kuru zināšanas, ietekme vai piekļuve informācijai Ķīnai ir pievilcīga.***

Otrkārt, tiem, kas izvēlējušies uzturēties Ķīnā ilgāk un veikt uzņēmējdarbību, ir īpaši riski. Ārzemju uzņēmumiem, kas darbojas Ķīnā, var tikt uzlikts pienākums veidot tā saukto “Partijas šūnu”, kas sastāv no Ķīnas Komunistiskās Partijas (ĶKP) pārstāvjiem. “Partijas šūnas” ir dziļi iesaistītas personāla jautājumos, uzņēmuma iekšienē izplata ĶKP vēstījumus un veic ekonomisko izlūkošanu. Turklāt šī gada jūlijā stājās spēkā Ķīnas Pretizlūkošanas likuma jaunā redakcija. Pieņemtie grozījumi teju neierobežoti paplašina “izlūkošanas” definīciju. Likums liek aizsargāt jebkāda veida informāciju, kas varētu būt saistīta ar nacionālo drošību, un paplašina to aktivitāšu klāstu, kas var tikt uzskatītas par izlūkošanu. Lai nodrošinātu regulējuma efektīvu ieviešanu, Ķīnas drošības iestādēm piešķirtas plašākas izmeklēšanas pilnvaras gan pret saviem, gan ārvalstu pilsoņiem un organizācijām. Noteikti arī plašāki par likuma pārkāpumiem piemērojamie sodi. Dažādas darbības, kas līdz šim uzskatītas par normālu komercpraksi (piemēram, tirgus izpēte vai datu mākoņu izmantošana), var tikt uztvertas kā izlūkošana. Līdz ar to uzņēmumi kļuvuši īpaši ievainojami, to darbība un pastāvēšana ir neprognozējama un nestabila. Pretizlūkošanas likums pakļauj riskam arī žurnālistu un pētnieku darbu, jo interese par Ķīnai sensitīvām tēmām nav pieļaujama. Likums ir paaugstinājis analītisko profesiju darba bīstamību, paplašinot politiskās izrēķināšanās iespējas.

KIBERDROŠĪBA

Situācija Latvijas kibertelpā turpina saglabāties stabila. Uzbrukumu intensitāte, līdzīgi kā iepriekšējā gadā, ir mainīga – tie realizēti viļņveidīgi. ***Lielākajā daļā gadījumu kibernetiskā drošuma avots bijusi Krievija.***

Individuālā līmenī visizplatītākās ir dažādas finanšu shēmu mahinācijas, uzbrukumi lietotāju sociālo tīklu kontiem, lai iegūtu kontroli pār tiem, kā arī centieni apkrāpt, e-pastā vai SMS nosūtīt aicinājumus atvērt saites vai pielikumus, lai iegūtu lietotāja privāto informāciju vai piekļuvi viņa kontiem. Ziņas tiek sūtītas gan valsts iestāžu, gan kurjeru un straumēšanas pakalpojumu sniedzēju vārdā. Nereti cilvēki tiek apkrāpti, jo krāpnieku shēmas šķiet ticamas, tostarp tīmekļvietnes, kas izveidotas, lai izvilinātu piekļuves datus, izskatās ļoti līdzīgas to oriģināliem.

Tāpat kā iepriekš, konstatēti arī viltvāržu organizēti saziņas mēģinājumi ar valsts augstākajām amatpersonām, kas šoreiz izdevies ar Latvijas ministru prezidentu. Šādas manipulatīvas aktivitātes pēdējā laikā notiek regulāri un ir vērstas ne specifiski pret Latviju, bet pret Eiropas valstīm kopumā. Tas ir viens no veidiem, kā Krievija, diskreditējot citu valstu pārstāvjus, izvērs savas ārpolitikas aktivitātes. Savas kompetences ietvaros SAB par šiem riskiem regulāri informē un brīdina valsts augstākās amatpersonas.

Manipulatīvie pasākumi lielākoties ir izstrādāti kvalitatīvi un mērķtiecīgi, tāpēc dažkārt viltvāržiem izdodas tos realizēt. Savlaicīgi saņemot informāciju par aizdomīgiem saziņas mēģinājumiem ar valsts augstākajām amatpersonām, SAB šādās situācijās var sniegt atbalstu. Pieņemot, ka arī turpmāk saglabāsies augsta iespējamība saskarties ar dažādām manipulatīvām aktivitātēm, SAB aicina būt modriem, lai pēc iespējas no tām izvairītos.

Latvijas kibertelpā regulāri turpinoties Krievijas agresīvo politiku atbalstošo haktīvistu aktivitātēm, arī aizvadītajā periodā ar mainīgu intensitāti tikuši veikti DDoS uzbrukumi, kas vērsti pret valsts iestādēm, kritisko valsts infrastruktūru, tostarp finanšu, transporta un sakaru iestādēm, kā arī dažādiem uzņēmumiem. Vērojot DdoS uzbrukumu norisi, secināts, ka pat, ja to skaits brīžiem samazinājies, pieaugusi uzbrukumu intensitāte. Kopumā tie veiksmīgi atvairīti un nav radījuši ilgstošus traucējumus pakļauto sistēmu darbībai.

Aizvadītajā periodā novērota tendence, ka arvien vairāk nedraudzīgo valstu kibervienību uzbrukumu veikšanai izmanto privātpersonu iekārtas, kā, piemēram, WiFi piekļuves un lietu interneta (IoT) iekārtas. Līdztekus kiberuzbrukumiem valsts industriālajiem objektiem un valsts iestādēm, kaitējums var tik nodarīts arī pašām privātpersonām, iegūstot piekļuvi bankas kontiem u.tml. Lai iespējami mazinātu šādus riskus, ieteicams mainīt noklusējuma paroles un regulāri uzstādīt atjauninājumus.

Fiksēta arī tendence veikt kiberuzbrukumus programmatūras izstrādes kompānijām. Iegūstot piekļuvi šo kompāniju datortīkliem, uzbrucēji tālāk mēģina iegūt piekļuvi arī klientu datortīkliem, jo bieži vien šīm kompānijām ir piekļuve arī tiem. IT kompānijām jāpievērš pastiprināta uzmanība saviem datortīkliem, regulāri jāatjaunina programmatūra, kā arī jālikvidē nevajadzīgi serveri. Savukārt klientiem jānodrošina, ka IT kompānijas var piekļūt tikai noteiktiem izstrādes serveriem, kas nav pieslēgti kopējam iestādes datortīklam. Cik iespējams, jāievieš divfaktoru autentifikācija.

Secināts, ka pirms uzbrukumiem tiek veikta izpēte, meklējot digitālā upura vājās vietas. Mazāk uzbrūk labi aizsargātām sistēmām, jo tas ir laikietilpīgāk. Latvijā interneta lietotāji kā bezmaksas aktīvās aizsardzības rīku tiek aicināti izmantot "Cert.lv" un "Nic.lv" izstrādāto "DNS ugunsgrēku", kurā operatīvi tiek ievietotas krāpnieciskās saites.

Šā gada martā Ministru kabinets apstiprināja Aizsardzības ministrijas izstrādāto stratēģijas projektu "Latvijas kiberdrošības stratēģija 2023.-2026. gadam". Tā izstrādāta, pamatojoties uz Informācijas tehnoloģiju drošības likuma 11. panta otro daļu, raksturo Latvijas kiberdrošības situāciju, identificē nākotnes izaicinājumus un definē galvenos nacionālās kiberdrošības politikas rīcības virzienus. Kiberdrošības politikas mērķis ir stiprināt Latvijas kibertelpas drošību, attīstot kiberaizsardzības spējas, paaugstinot noturību pret kiberuzbrukumiem un veicinot sabiedrības izpratni par draudiem kibertelpā, definējot prioritātes: aizsardzība, atturēšana un attīstība.

2023. gadā Aizsardzības ministrijas vadībā turpinājās aktīvs darbs pie likumprojekta "Nacionālās kiberdrošības likums". Tas izstrādāts, lai pārņemtu Eiropas Parlamenta un Padomes 2022. gada 14. decembra Direktīvas (ES) 2022/2555, ar ko paredz pasākumus nolūkā panākt vienādi augstu kiberdrošības līmeni visā Savienībā, groza Regulu (ES) Nr. 910/2014, Direktīvu (ES) 2018/1972 un atceļ Direktīvu (ES) 2016/1148 (turpmāk - TID2 direktīva) prasības. Papildus TID2 direktīvas prasībām, likumprojekts "Nacionālās kiberdrošības likums" attieksies arī uz informācijas un komunikācijas tehnoloģiju kritisko infrastruktūru, kuras uzraudzību veic SAB.

VALSTS NOSLĒPUMA, NATO, ES UN ĀRVALSTU KLASIFICĒTĀS INFORMĀCIJAS AIZSARDZĪBA

Valsts noslēpums ir informācija, kuras nozaudēšana vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, ekonomiskajām vai politiskajām interesēm. Valsts noslēpuma aizsardzības pasākumi atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajam ir sadalīti starp trim valsts drošības iestādēm: Satversmes aizsardzības biroju, Valsts drošības dienestu un Militārās izlūkošanas un drošības dienestu. Viens no Latvijas sekmīgas dalības pamatnosacījumiem NATO un Eiropas Savienībā ir spēja efektīvi un atbilstoši aizsargāt NATO un Eiropas Savienības klasificēto informāciju. Par NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas aizsardzību Latvijā ir atbildīgs SAB kā Latvijas Nacionālā drošības iestāde (NDI). Latvijā īstenotās NATO un Eiropas Savienības klasificētas informācijas aizsardzības programmas atbilstību NATO un Eiropas Savienības drošības noteikumiem regulāri pārbauda atbildīgo NATO un Eiropas Savienības drošības struktūru inspekcijas. SAB ir atbildīga arī par ārvalstu un to institūciju klasificētās informācijas aizsardzību Latvijā, tajā skaitā nodrošinot starptautisko līgumu par klasificētās informācijas apmaiņu un aizsardzību praktisko izstrādi.

Personu pārbaudes darbam ar valsts noslēpumu un NATO vai ES klasificēto informāciju

Personu pārbaudes, lai izsniegtu speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam, atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajai kompetencei veic visas trīs valsts drošības iestādes. Pirmās kategorijas speciālās atļaujas, balstoties uz visās valsts drošības iestādēs veiktajām pārbaudēm, izsniedz tikai SAB. **2023. gadā SAB kopā izsniedza 1074 speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam, tajā skaitā 333 pirmās kategorijas speciālās atļaujas.**

2023. gadā SAB pieņēma sešus lēmumus par atteikumu pieejai valsts noslēpumam un vienu lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu. Saskaņā ar likumā “Par valsts noslēpumu” noteikto, valsts drošības iestādes lēmumu par speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam atteikumu vai anulēšanu persona var apstrīdēt ģenerālprokuroram, kura lēmumu iespējams pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. 2023. gadā neviens no SAB pieņemtajiem lēmumiem netika apstrīdēts ģenerālprokuroram vai pārsūdzēts Administratīvajā apgabaltiesā.

Priekšnosacījums NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas sertifikāta saņemšanai ir speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam esamība. SAB kā vienīgā valsts drošības iestāde izsniedz sertifikātus darbam ar NATO un Eiropas Savienības klasificēto informāciju un personu pārbaudes atbilstībai NATO un Eiropas Savienības drošības prasībām ietvaros veic personas valsts noslēpuma pārbaudes lietā iekļautās informācijas analīzi un papildus nepieciešamās informācijas ieguvī gala lēmuma pieņemšanai. **2023. gadā SAB izsniedza 2284 sertifikātus darbam ar NATO klasificēto informāciju un 2313 sertifikātus darbam ar Eiropas Savienības klasificēto informāciju.**

2023. gadā SAB atteica piešķirt pieeju NATO un ES klasificētajai informācijai astoņos gadījumos. Saskaņā ar likumā “Par valsts noslēpumu” noteikto, SAB direktora lēmums par pieeju ārvalstu, starptautisko organizāciju un to institūciju klasificētajai informācijai ir galīgs un nav pārsūdzams.

Tāpat SAB 2023. gadā ir veicis 1018 personu pārbaudes atbilstībai citos normatīvajos aktos noteiktajiem kritērijiem, t.sk., goda konsulu kandidātiem, personām, kurām nepieciešama piekļuve kritiskās infrastruktūras objektiem, un citos gadījumos.

SAB 2023. gadā kā īpaši kritiskus riskus attiecībā uz personām, kurām ir piešķirama speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam vai sertifikāts pieejai NATO vai Eiropas Savienības klasificētajai informācijai izceļ personu aizraušanos ar azartspēlēm, personu pārmērīgas parādsaistības (ātrie kredīti) un/vai neskaidrus finanšu darījumus, personu regulārus kontaktus un/vai braucienus uz Krieviju, Baltkrieviju, NVS valstīm, Ķīnu, kā arī personu rakstura iezīmes, nepatiesu ziņu sniegšanu vai informācijas slēpšanu personas pārbaudes ietvaros.

INDUSTRIĀLĀ DROŠĪBA

Industriālās drošības sertifikāts (IDS) apliecina komersanta tiesības pildīt valsts pasūtījumus, kuri saistīti ar piekļuvi valsts noslēpuma objektiem, NATO un Eiropas Savienības klasificētajai informācijai, kā arī apliecina komersanta spēju nodrošināt šādas informācijas aizsardzību. Komersantu pārbaudes, lai tiem izsniegtu IDS darbam ar valsts noslēpumu, veic visas trīs valsts drošības iestādes, bet, lai izsniegtu IDS darbam ar NATO un Eiropas

Savienības klasificētu informāciju, tikai SAB. Lēmumus par IDS izsniegšanu pieņem tikai SAB.

2024. gada janvārī spēkā ir 87 SAB izsniegti IDS darbam ar valsts noslēpuma objektiem un pieci – darbam ar NATO, kā arī trīs – darbam ar Eiropas Savienības klasificēto informāciju. 2023. gadā SAB izsniedzis 22 IDS un veicis izmaiņas piecos iepriekš izsniegtajos IDS.

2023. gadā SAB atteica izsniegt IDS trim komersantiem, anulēja vienu iepriekš izsniegtu IDS, bet 8 gadījumos IDS piešķīra uz saīsinātu laiku. Ja SAB pieņemts lēmums par IDS atteikumu vai anulēšanu, komersants to var apstrīdēt ģenerālprokuroram, kura lēmumu iespējams pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā. 2023. gadā SAB lēmums par IDS atteikumu vai anulēšanu apstrīdēts ģenerālprokuroram divos gadījumos. Vienā gadījuma SAB lēmums atcelts, bet otrs joprojām tiek vērtēts ģenerālprokuratūrā.

Starp galvenajiem iemesliem, kādēļ 2023. gadā SAB atteicis komersantam izsniegt IDS vai izsniedzis to uz saīsinātu termiņu, norādāmi komersanta pārkāpumi klasificētas informācijas aizsardzības jomā vai tā nespēja izpildīt klasificētas informācijas aizsardzības prasības, komersanta patiesā labuma guvēju slēpšana vai nepatiesas informācijas sniegšana valsts drošības iestādei, neizskaidroti finanšu darījumi un valstī noteiktās nodokļu politikas pārkāpumi, kā arī sistemātiski dažādu Latvijas Republikas normatīvo aktu pārkāpumi.

FIZISKĀ DROŠĪBA UN DOKUMENTU APRITES DROŠĪBA

Telpu pārbaude un sertifikācija darbam ar valsts noslēpumu valsts iestādēs un pie komersantiem ietilpst visu trīs valsts drošības iestāžu kompetencē, savukārt telpas, kurās tiek apstrādāta NATO un Eiropas Savienības klasificētā informācija, sertificē tikai SAB. Fiziskās drošības pārbaudes ietver telpu fizisko drošību, elektronisko drošību, procedūru drošību, personāla drošību, kā arī klasificētās informācijas aprites un aizsardzības pasākumu pārbaudes. SAB arī konsultē valsts iestāžu un komersantu darbiniekus par telpu fiziskās drošības un klasificētās informācijas aprites jautājumiem, kā arī valsts noslēpuma objektu, NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas ārkārtas evakuācijas un/vai iznīcināšanas jautājumiem. Pamatojoties uz SAB Centrālā

reģistra ieviesto un uzturēto sistēmu un procedūru kopumu, SAB pārbauda un kontrolē visu Latvijai nodotās NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas apriti un aizsardzību.

Kopumā 2023. gadā veiktas 36 drošības pārbaudes 13 institūcijās un to teritoriālajās struktūrvienībās, tostarp pie 4 komersantiem, nodrošinot 10 Apakšreģistru un 12 Kontrolpunktu sertifikāciju NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas apstrādei un glabāšanai, kā arī 11 sevišķo lietvedību sertifikāciju valsts noslēpuma objektu apstrādei un glabāšanai.

STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Saskaņā ar likumā “Par valsts noslēpumu”, kā arī Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumos Nr. 21 “Valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzības noteikumi” noteikto valsts noslēpuma apmaiņa ar citu valstu institūcijām vai komersantiem iespējama tikai, ja Latvijai ar attiecīgo valsti ir noslēgts divpusējs līgums par klasificētās informācijas apmaiņu un aizsardzību. Šo līgumu izstrāde ietilpst SAB kompetencē. Uzsākot līgumu izstrādes procesu, SAB ņem vērā jomas, kurās nepieciešama normatīvā bāze klasificētās informācijas apmaiņai, piemēram, NATO dalībvalstu bruņoto spēku darbība Latvijā paplašinātās klātbūtnes kaujas grupas ietvaros vai sadarbība ar kādu valsti industriālās drošības jomā. Jāpiezīmē, ka līgumu izstrāde ir ilgstošs process, kurā iesaistītas divas valstis ar atšķirīgu normatīvo regulējumu kā klasificētās informācijas aizsardzībā, tā starptautisku līgumu izstrādes un ratifikācijas procedūrās.

2023. gadā veiksmīgi pabeigts sarunu process ar Poliju par jauna divpusējā līguma klasificētās informācijas apmaiņai un aizsardzībai noslēgšanu un uzsākts darbs pie minētā līguma projekta izstrādes. 2023. gadā SAB iniciēja sarunu procesu ar Maltu par divpusējā līguma klasificētās informācijas apmaiņai un aizsardzībai noslēgšanu, kas tika veiksmīgi pabeigts un ļāva uzsākt darbu pie līguma projekta izstrādes. Tika turpinātas savstarpējās sarunas ar Amerikas Savienotajām Valstīm, Beļģijas Karalisti, Horvātiju, Nīderlandes Karalisti un Ziemeļmaķedoniju, lai sekmētu divpusējo līgumu klasificētās informācijas apmaiņai un aizsardzībai izstrādi un/vai parakstīšanu. 2023. gadā tika izstrādāts un Latvijas Republikas Ministru kabinetā apstiprināts pilnvarojums, kas Latvijas Republikas valdībai ļaus parakstīt Latvijas Republikas valdības un

Eiropas Kosmosa aģentūras saprašanās memorandu par DIENESTA VAJADZĪBĀM un ESA RESTRICTED informācijas savstarpēju aizsardzību.

SAB pārstāvji 2023. gadā piedalījās Daudznacionālās industriālās drošības darba grupas (Multinational Industrial Security Working Group – MISWG) ikdienas darbā, kā arī piedalījās ikgadējā MISWG konferencē. MISWG ir dibināta 1985. gadā ar mērķi izstrādāt kopīgus principus un procedūras starptautiskai sadarbībai aizsardzības un industriālās drošības jomā. Šie principi un procedūras tiek veidoti kā MISWG dokumenti, kas kalpo kā vadlīnijas valstu savstarpējā sadarbībā, definējot vienotu izpratni par nacionālās klasificētās informācijas aizsardzību starptautisku klasificētu līgumu izpildē. Lielu daļu MISWG radītu procedūru un dokumentu savām vajadzībām piemēro arī NATO un ES.

NORMATĪVIE AKTI

SAB pārstāv Latviju NATO Speciālajā drošības komitejā, Eiropas Padomes drošības komitejā, Eiropas Komisijas Drošības ekspertu darba grupā un Eiropas Ārējās darbības dienesta drošības komitejā. Šajos forumos dalībvalstis strādā pie vienota NATO un Eiropas Savienības klasificētās informācijas regulējuma izstrādes.

Tāpat SAB 2023. gadā noslēdza darbu pie jaunas versijas Ministru kabineta noteikumiem par valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzību.

MOBILO TELEFONU KONTROLES IEKĀRTAS DARBĪBA

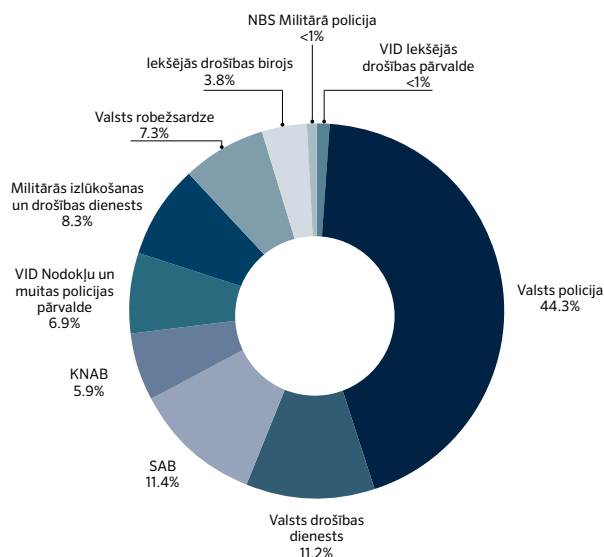
SAB atrodas iekārta, ar kuru tiesībsargājošās un valsts drošības iestādes veic mobilo telefonu kontroli. Telefonu kontroles rezultātā iegūtie dati tiek nodoti operatīvās darbības subjektam, kas ir konkrēto telefonsarunu pārtveršanas iniciators un saņemis Augstākās tiesas tiesneša sankciju. SAB kompetences un atbildības jomā ietilpst likumīga telefonsarunu kontrole, telefonsarunu kontroles tehnisko parametru un metodikas aizsardzība un iegūtās informācijas aizsardzība pret nesankcionētu izpaušanu līdz tās nodošanai operatīvās darbības subjektam.

Pirms telefona kontroles uzsākšanas SAB saņem operatīvās darbības subjekta lēmuma daļu, kurā norādīts:

- lēmuma reģistrācijas numurs;
- amatpersona, kura pieņēmusi lēmumu;
- iestādes vadītājs, kas to apstiprinājis;
- Augstākās tiesas tiesnesis, kas to sankcionējis;
- kontrolējamais telefona numurs;
- termiņš, līdz kādam kontrole veicama.

Uzraudzību pār sarunu operatīvās noklausīšanās atbilstību likumam veic ģenerālprokurors un viņa īpaši pilnvaroti prokurori. Parlamentāro kontroli realizē Saeimas Nacionālās drošības komisija.

Mobilo telefonu kontroles izmantošanas sadalījums starp operatīvās darbības subjektiem ir redzams attēlā.

KONTAKTINFORMĀCIJA

SATVERSMES AIZSARDZĪBAS BIROJS

a/k 286, Rīga, LV-1001

www.sab.gov.lv

Tālrunis: +371 67025407

E-pasts: pasts@sab.gov.lv

Tīmekļvietne: www.sab.gov.lv

X konts: @SAB_LV

MEDIJIEM:

Tālrunis: +371 28386600

E-pasts: prese@sab.gov.lv